1. Frumvarp

til laga um hlutafjelög.

(Lagt fyrir Alþingi 1921).

I. Kafli.

Almenn ákvæði.

1. gr.

Hlutafjelag merkir í lögum þessum hvert það fjelag, sem stofnað er með fjárframlögum, skiftum í fyrirfram ákveðna hluti, til þess að afla ágóða til skiftingar með einhverjum hætti meðal fjelaga, enda ábyrgist enginn þeirra skuldir fjelagsins persónulega, heldur allir saman einungis með eignum þess.

Þó taka lög þessi eigi til fjelaga með takmarkaðri ábyrgð, sem starfa í þeim tilgangi að útvega fjelögum sínum hluti til notkunar eða koma afurðum þeirra í verð eða bæta með öðrum hætti hag þeirra, enda sje starfsemi fjelagsins takmörkuð við fjelaga eina og arði skift með þeim eftir hlutdeild þeirra í veltu fjelagsins einvörðungu.

Að því leyti sem sjerákvæði eru í lögum eða verða sett í lög um einstök hlutafjelög, þá eru þau undanþegin fyrirmælum þessara laga.

2. gr.

Hlutafjelögum einum er rjett og skylt að hafa orðið hlutafjelag í heiti sínu eða skammstafanir úr því orði, er ekki orki tvímælis.

II. Kafli.

Stofnun hlutafjelaga.

3. gr.

Nú vilja menn stofna hlutafjelag, og skulu þeir þá gera um það með sjer skriflegan samning, er stofnsamningur heitir, og skal í honum greina:

1. Heiti fjelags og heimilisfang.
2. Í hvaða skyni fjelagið eigi að stofna.
3. Hversu mikið hlutafje sje ákveðið, hversu mikill hluti þess sje þegar fenginn, hvernig eigi að afla þess, sem ófengið er, með almennu útboði eða hjá ákveðnum mönnum, upphæð hluta og hversu mikið hver stofnenda leggi til.
4. Kostnað af stofnun fjelagsins, ef ætlast er til þess, að fjelagið greiði hann, þar á meðal þóknun handa stofnendum sjálfum.
5. Hvort nokkrum hlutum í fjelaginu skuli sjerrjettindi fylgja eða hvort ákveðnum flokki eða stjett manna er áskilinn forgangsrjettur til að skrifa sig fyrir hlutum í fjelaginu.
6. Hvort hluthafar skuli sæta innlausn á hlutum sínum, ef til kemur.
7. Hvort skorður sje reistar við heimild hluthafa til framsals eða veðsetningar hlutabrjefa.
8. Hvort hlutabrjef skuli gefa út til nafngreinds manns eða til handhafa.
9. Hvort fjelagið eigi að taka við atvinnu annars manns eða eignum, og ef svo er, þá með hvaða kjörum, hvernig andvirði þeirrar atvinnu eða eigna sje ákveðið, og hvort það skuli greiða með hlutum í fjelaginu eða með öðrum hætti.
10. Hvort stofnendur áskilji sjer stöðu hjá fjelaginu eða önnur fríðindi, hvort stjórn þess eða skipulag að öðru leyti skuli verða með ákveðnum hætti.

Skjöl öll og samningar, er gerðir kunna að hafa verið vegna fjelagsstofnunarinnar, skulu fylgja stofnsamningi annaðhvort í frumriti eða eftirriti, staðfestu af stofnendum eða notarius publicus. Sammæli manna um efni, er fjelagsskapinn varða og eigi fylgja stofnsamingi með framanskráðum hætti, eru fjelaginu óviðkomandi.

Frumvarp til samþykta handa fjelaginu skal fylgja stofnsamningi.

4. gr.

Allir, sem undirskrifa stofnsamning, skulu taldir stofnendur fjelags. Skulu þeir rita full nöfn, stöðu og heimili, svo að ekki verði um vilst.

Stofnendur mega ekki færri vera en 3. Þeir skulu hafa lofað að leggja fram eða lagt fram hluti í fjelaginu fyrir að minsta kosti 500 kr. hver. Stofnendur skulu vera lögráðir menn, með óflekkað mannorð, fjár síns ráðandi og að öðru leyti þeim kostum búnir, er þeir skyldi hafa lögum samkvæmt til þess að reka í sínu nafni atvinnu fyrirhugaðs fjelags eða til að eiga þær eignir, sem fjelaginu er ætlað að eignast.

5. gr.

Nú leggja stofnendar einir eða með þeim, er kynni að hafa verið við undirskrift stofnsamnings staddir eða síðar koma til, fram alt hlutafjeð, og má þá stofna fjelagið, enda er því þá rjett að taka til starfa jafnskjótt sem samþyktir þess eru löglega settar og skrásetning þess hefir farið fram. Ella verður hlutafjelag stofnað að eins að því tilskildu, að hlutafjeð fáist.

6. gr.

Stofnendur skulu kveðja alla þá á fund, sem lofað hafa fjárframlög-

um til fjelagsins. Á fundi þessum má setja fjelaginu samþyktir, en ekkert má í þær setja, er brjóti bág við stofnsamning, nema honum sje jafnframt breytt í samræmi við það. Þá skal og kjósa stjórn og endurskoðendur, nema samþyktir áskilji fyrsta hluthafafundi kjör þeirra. Þeir einir eru bundnir við ákvarðanir fundar þessa, sem hann hefir verið boðaður, eða hafa sótt hann eða síðar samþykt þær. Þó er enginn bundinn við breytingar á stofnsamningi, nema hann hafi goldið jákvæði við þeim.

7. gr.

Nú er almenningi veittur kostur á því að skrifa sig fyrir hlutum í fjelagi, og skal það þá gera með opinberri auglýsingu (boðsbrjefi).

Í boðsbrjefi skal greina:

1. Nákvæmt ágrip af stofnsamningi, sbr. 6. gr.
2. Ákvæði samþykta, ef gerðar hafa verið, um atkvæðisrjett hluthafa.
3. Hverir sje stjórnendur fjelags og endurskoðendur, ef þeir hafa þegar verið kosnir, sbr. 6. gr.
4. Hversu mikið af hlutafje sje þegar fengið og hversu miklu eigi að safna með þessum hætti.
5. Hver upphæð hluta sje og gengi.
6. Hvar og hversu lengi kostur sje að skrifa sig fyrir hlutum og hvaða ákvæði sje sett þar um að öðru leyti.
7. Hvernig með skuli fara, ef fram kynni að verða lagt meira fje en ákveðið var að safna.
8. Hvernig birta skuli árangur af hlutafjársöfnun.
9. Hvar og hvenær stofnsamningur, samþyktir fjelagsins og önnur skjöl sje til sýnis.

8. gr,

Eigi má lengri tími en 6 mánuðir, talið frá dagsetningu boðsbrjefs, ganga til að safna því hlutafje, sem lægst er tiltekið í boðsbrjefi samkvæmt 7. gr. Innan 2 mánaða frá því er hlutafjársöfnun er lokið, skal birta árangurinn.

Ef eigi fást loforð um framlög þess hlutafjár, er lægst var tiltekið í boðsbrjefi, áður en áskriftarfrestur er liðinn, þá eru öll loforð um hlutaframlög úr gildi fallin. Og eigi er áskrifanda þá skylt að greiða að neinu leyti kostnað, nema svo hafi verið tilskilið í boðsbrjefi. Ef hann hefir þegar greitt eitthvað, er það afturkræft með sparisjóðsvöxtum frá greiðsludegi.

Nú fást loforð um framlög þess hlutafjár, er lægst var tiltekið í boðsbrjefi, áður liðinn sje áskriftarfrestur, og er þá rjett að halda áfram hlutafjársöfnun 4 mánuði hina næstu, uns það hlutafje er fengið, er hæst var tiltekið í stofnsamningi.

9. gr.

Nú hefir hlutafjársöfnun tekist, og skulu þá stofnendur eða stjórn, ef hún hefir þegar verið skipuð, boða svo fljótt sem unt er áskrifendur til fundar. Á þeim fundi skal ákveða stofnun fjelagsins til hlítar. Fjelagið er þá löglega stofnað, nema fundarmenn, er ráða yfir helmingi hlutafjár eða meira, felli tillögu í þá átt. Fer þá um rjett áskrifenda samkvæmt 8. gr. 2. málsgr.

Nú er fjelag löglega stofnað, og skal þá setja því samþyktir og kjósa stjórn og endurskoðendur, nema það hafi þegar verið gert, sbr. 6. gr. Ákvæði 6. gr. gilda hjer að því leyti sem þau eiga við.

III. Kafli.

Skrásetning hlutafjelaga.

10. gr.

Eigi má hlutafjelag taka til starfa fyrr en það hefir verið skrásett lögum samkvæmt. Fyrr getur það eigi heldur öðlast rjettindi á hendur öðrum mönnum með samningnm nje þeir á hendar því, sbr. þó 20. gr.

Eigi má skrásetja hlutafjelag fyrr en:

1. Fengin eru loforð um framlög hlutafjár þess, er lægst var tiltekið í stofnsamningi, eða boðsbrjefi, ef opinbert hlutaútboð hefir verið haft.
2. Fjelagið er löglega stofnað samkvæmt 5. eða 9. gr.
3. Fjórðungur lofaðs hlutafjár er greiddur.

Tilkynna skal fjelag til skrásetningar á mánaðarfresti eftir að það er löglega stofnað. Tilkynningarskyldan hvílir á stjórn þess.

11. gr.

Skrásetningu hlutafjelaga annast lögreglustjóri, þar sem heimili fjelags er, sbr. 13. gr. Hlutafjelög skal skrá í sjerstaka skrá (hlutafjelagaskrá). Atvinnumálaráðherra setur ákvæði um skipulag hlutafjelagaskráa.

12. gr.

Atvinnumálaráðherra lætur gera eyðublöð undir tilkynningar til skrásetningar, og skal þær allar rita á þau eyðublöð.

Í tilkynningu skal greina:

1. Heiti fjelagsins.
2. Heimili þess og varnarþing. Ef það hefir útibú eða setur það síðar, þá skal einnig tilkynna það samkvæmt 11. gr.
3. Tilgang fjelagsins.
4. Dagsetning samþykta þess.
5. Full nöfn, stöðu og heimili stofnenda.
6. Full nöfn, stöðu og heimili stjórnenda og framkvæmdarstjóra.
7. Hver eða hverir hafa heimild til að skuldbinda fjelagið með samningum, þar á meðal ef að eins tveir eða fleiri stjórnendur hafa þá heimild í sameiningu, og hvernig undirskriftum sje hagað.
8. Upphæð hlutafjár og greining þess í hluti.
9. Hvort hlutafjársöfnun sje lokið eða hvort hún haldi áfram.
10. Hversu mikið sje greitt af hlutafje og hvenær það sje kræft, sem ógreitt er.
11. Hvort hlutabrjef eigi að hljóða á nafn eða handhafa.
12. Hvort nokkrum hlutum fylgi sjerrjettindi.
13. Hvort nokkrir hluthafar skuli skyldir að þola lausn á hlutum sínum.
14. Hvort nokkrar hömlur sje lagðar á meðferð hluthafa á hlutabrjefum sínum.

15. Ákvæði samþykta um atkvæðisrjett hluthafa.
16. Hvernig boða skuli hluthöfum fundi eða birta þeim aðrar tilkynningar.

Tilkynningu skal fylgja:

a. Eftirrit af stofnsamningi með fylgiskjölum.
b. Eftirrit af boðsbrjefi, ef það hefir verið gefið út.
c. Samþyktir fjelagsins í 2 eintökum.
d. Sönnun fyrir því, að stofnendur og stjórnendur fullnægi lögmæltum skilyrðum.

Þeir, sem heimilt er að rita firma, skulu sýna með eigin hendi, hvernig undirskriftum sje hagað.

13. gr.

Í lögsagnarumdæmi, þar sem hlutafjelag setur útibú, skal einnig skrásetja fjelagið. Í tilkynningu, sem komin skal vera til lögreglustjóra þegar útibúið tekur til starfa, skal, auk þess er í 12. gr. segir, geta þess, hver eða hverir stýri útibúi og skuldbindi fjelagið vegna þess. Ef aðalskrifstofa og útibú er í sama lögsagnarumdæmi skal að eins tilkynna að útibúið sje sett og hver skuldbindi fjelagið vegna útibúsins.

14. gr.

Nú verður samþyktum hlutafjelags breytt eða breyting verður að öðru leyti á því, sem tilkynt hefir verið til skrásetningar, og skal þá tilkynna breytinguna innan mánaðar frá því er hún varð, ásamt sönnun fyrir lögmæti hennar. Eigi þarf þó að tilkynna bústaðaskifti, nema maður taki sjer bólfestu utanlands. Ef hlutafjelag skiftir um heimilisfang, skal það og eigi tilkynna, nema það flytjist í annað lögsagnarumdæmi, enda skal þá skrásetja það þar.

15. gr.

Fylgja skulu lögboðin gjöld tilkynningu.

Nú vantar greinargerð í tilkynningu um einhver þau atriði, sem í 12. gr. getur, eða lögboðin fylgiskjöl, eða henni er áfátt að öðru leyti, og skal lögreglustjóri þá synja skrásetningar, en birta skal hann það tilkynnanda svo fljótt sem kostur er á. Rjett er tilkynnanda að bera málið undir atvinnumálaráðherra, en heimilt er honum samt sem áður að leita úrlausnar dómstóla um það.

16. gr.

Nú telur einhver rjetti sínum hallað með skrásetningu hlutafjelags, og er honum þá rjett að bera það mál undir dómstóla, enda hafi hann birt stjórn fjelagsins dómstefnu innan 6 mánaða, talið frá lokum þess mánaðar, er skrásetning fór fram. Ef aðili æskir þess, þá skal skrá kauplaust athugasemd um málsúrslit í hlutafjelagaskrá og birta síðan samkvæmt 17. gr.

17. gr.

Lögreglustjóri skal birta tafarlaust og á kostnað tilkynnanda það, sem skrásett hefir verið, í Lögbirtingablaðinu. Tilkynning skal öll sett í auglýsingu, en fylgiskjöl eigi.

Atvinnumálaráðherra lætur birta í B-deild Stjórnartíðinda um árslok hver, skrá yfir allar tilkynningar, sem auglýstar hafa verið á árinu.

18. gr.

Um firmu hlutafjelaga fer samkvæmt ákvæðum firmalaganna.

Sama er um varnarþing, stefnubirtingu og stefnufrest í málum á hendur fjelagi.

19. gr.

Það, sem skrásett hefir verið og birt samkvæmt 17. gr. 1. málsgr., skal telja manni kunnugt, nema atvik sje svo vaxin, að telja megi hann hvorki hafa haft vitneskju um það nje að til þess verði ætlast af honum.

Nú hefir birting samkvæmt 17. gr. 1. málsgr. eigi fram farið, og hefir tilkynningin þá eigi þýðingu gagnvart öðrum en þeim, er sannanlega höfðu vitneskju um hana.

IV. Kafli.

Um hlutafje, hlutabrjef o. fl.

20. gr.

Hver, sem hefir skrifað sig fyrir hlut, er skyldur að greiða hann á gjalddaga, sbr. þó 8. gr. 2. málsgr. Ef brestur verður á þessu, ber honum að svara 6% ársvöxtum af því, sem eigi er rjett greitt, frá gjalddaga til greiðsludags. Stofnendur eða stjórn fjelags, ef hún er skipuð fyrir gjalddaga hlutafjár, eru rjettir sækjendur þessa máls, enda má sækja það fyrir gestarjetti á heimilisvarnarþingi fjelagsins, sbr. 3. gr. 1. tölul., 7. gr. 1. tölul. og 12. gr. 2. tölul.

Nú telur áskrifandi rjetti sínum hallað, og getur hann þá höfðað mál á hendur stofnendum eða stjórnendum, ef stjórn er skipuð, með sama hætti sem í 1. málsgr. segir.

21. gr.

Stjórn hlutafjelags eða stofnendur, þar til er stjórn er skipuð, eða umboðsmenn þeirra gefa út bráðabirgðaskirteini fyrir greiddu hlutafje. Bráðabirgðaskírteini skal greina:

1. Nafn og heimili fjelags.
2. Upphæð hluta, er áskrifandi hefir lofað, hvað greitt sje, hvað eftir standi og hvenær það megi heimta.

Þess skal ennfremur geta í skírteini, ef ákveðið hefir verið:

a. Að sumum hlutum skuli fylgja einhver forrjettindi.
b. Að hluthöfum skuli skylt að þola lausn á hlutum sínum.
c. Að hömlur sje lagðar á meðferð bráðabirgðaskírteina og hlutabrjefa.

Skrá skal halda yfir bráðabirgðaskírteini samkvæmt 23. gr. eftir því, sem við á.

22. gr.

Hlutabrjef má ekki gefa út fyrr en fjelag er skrásett og hlutur að fullu greiddur.

Í hlutabrjefi skal greina:

1. Nafn og heimili fjelags.
2. Upphæð hlutar.
3. Þau atriði, er í 21. gr. 2. tölul. a—c segir að því leyti sem við á.
4. Dagsetning samþykta.
5. Tölu (númer) brjefsins.

Stjórnendur skulu allir setja nöfn sín undir hlutabrjef. Eiginhandarnöfn, að minsta kosti 3, skulu vera undir hverju hlutabrjefi.

23. gr.

Stjórn fjelags skal halda skrá yfir hlutabrjef í framhaldandi töluröð, og skal þar greina:

1. Útgáfudag hvers hlutabrjefs.
2. Til handa hverjum hlutabrjef var útgefið, ef það var gefið út til nafngreinds manns, fjelags eða stofnunar.
3. Nafnverð brjefs,
4. Eigandaskifti, ef þau hafa verið tilkynt.
5. Sýning þess vegna atkvæðagreiðslu, og hver með atkvæði fari, ef hlutabrjef er handhafabrjef.
6. Forrjettindi er kunna að fylgja brjefi, svo og ef eigandi þess skal standa að baki öðrum hluthöfum.
7. Þær breytingar, er verða kunna á skiftum fjelags og eiganda brjefsins, svo sem ef ógildingardómur er fenginn á brjefi, ef fjelagið leysir brjef til sín o. s. frv.

24. gr.

Hluthafafundur einn getur ákveðið að auka hlutafje eða heimilað stjórninni að gera það.

25. gr.

Nú er almenningi veittur kostur á því að skrifa sig fyrir hlutum samkvæmt 24. gr., og skal stjórn fjelagsins þá undirrita boðsbrjefið. Í því skal vera greinargerð um þau atriði, sem í 3. gr. 5.—9. tölul. og 7. gr. 1.—9. tölul. segir, um það, hvort eldri hluthöfum sje áskilinn forgangsrjettur til áskriftar og annað, sem ákveðið kann að hafa verið um hlutafjáraukann.

Ákvæði laga þessara um hlutafjársöfnun og skifti fjelags og áskrifenda gilda eftir því sem við á.

26. gr.

Hluthafafundur einn getur ákveðið minkun hlutafjár.

Ef hlutafje á að minka um helming eða minna og niðurfærslan veldur því, að greiða þarf verð hluta af eignum fjelags eða áskrifendur verða leystir undan greiðslu á lofuðum hlutafjárframlögum, enda sje sú skylda ekki heimiluð í löglegri fjelagssamþykt, tilkyntri 12 mánnðum áður hlutafjárminkun

sje samþykt, þá skal stjórn fjelagsins birta í Lögbirtingablaðinu áskorun með 6 mánaða fyrirvara til lánardrottna fjelagsins um að lýsa kröfum sinum áður frestur sá sje liðinn. Eigi má greiða hluthöfum nje leysa áskrifendur undan greiðsluskyldu fyrr en skuldalýsingarfrestur er liðinn nje heldur fyrr en viðurkendar eindagaðar kröfur eru greiddar og trygging sett fyrir greiðslu á óeindöguðum eða ósamþyktum kröfum. Nú skilur menn á um tryggingu, og skulu þá dómkvaddir menn meta, enda skulu aðiljar hlíta því mati.

Atvinnumálaráðherra getur veitt undanþágu frá ákvæðum 2. málsgr., enda sje sannað að fjelagið eigi fyrir skuldum á því bili sem hlutafjárminkun er lokið.

Fjelagsstjórnin skal kveðja hluthafa með auglýsingu í Lögbirtingablaðinu og með árs fyrirvara til að gefa sig fram með hlutabrjef sín eða bráðabirgðaskírteini til þess að færa hluti niður, taka við greiðslu þeirra eða skifta um hlutabrjef. Að fresti loknum getur stjórnin lýst þau hlutabrjef og bráðabirgðaskírteini ógild, sem eigi hafa fram komið, enda skal sú ákvörðnn þegar auglýst í Lögbirtingablaðinu. Sá, er gefur sig fram með hlutabrjef eða bráðabirgðaskirteini með formrjettri heimild innan 10 ára frá lokum framvísunarfrests, fær þó greitt nafnverð þeirra. Ef draga skal út til innlausnar ákveðna tölu brjefa, þá skal notarius publicus hafa eftirlit með útdrættinum, og auglýsa skal það þegar í Lögbirtingablaðinu, hvaða brjef hafi verið út dregin. Innan mánaðar frá lokum framvísunarfrests skal gefa út ný hlutabrjef, ef hlutafjárminkun gerir útgáfu þeirra nauðsynlega.

Ef eigandaskifti verða að ógiltu, útdregnu eða niðurfærðu brjefi eftir að það hefir verið löglega auglýst, á eigandi þess að eins rjett til þess að taka við og kvitta fyrir fjárhæð þeirri, sem greidd kann að verða samkvæmt 4. málsgr., og til að taka við nýju brjefi, ef því er að skifta.

Nú greiðir stjórnin eða leysir menn undan greiðsluskyldu gagnstætt fyrirmælum 3. málsgreinar, og ábyrgjast þá stjórnendur einn fyrir alla og allir fyrir einn skuldir fjelagsins að því leyti sem því nemur, sem greitt var og leyst var undan að greiða. Hluthafa er og skylt að skila því aftur, sem hann hefir við tekið og að greiða það, er hann var leystur undan að gjalda, gagnstætt ákvæðum 3. málsgr. Sök á hendur stjórnendum eða hluthafa má sækja fyrir gestarjetti á varnarþingi fjelagsins. Nú brýtur fjelagsstjórn fyrirmæli 3. málsgr., og er þá söm ábyrgð hennar gagnvart hluthafa sem áður var mælt, enda má sömu meðferð hafa á sök.

27. gr.

Ákvörðun um minkun hlutafjár skal tilkynna til skrásetningar þegar eftir að hún hefir verið gerð. Tilkynningu um framkvæmd hlutafjárminkunar skal fylgja sönnun fyrir því, að svo hafi verið með farið sem í 26. gr. er mælt.

28. gr.

Hlutafjelag má ekki taka hlutabrjef sjálfs sín eða bráðabirgðaskirteini til tryggingar eða lána út á þau.

Eigi má hlutafjelag eiga sjálft meira en 10% af greiddu hlutafje sínu, nema atvinnumálaráðherra leyfi. Árlega skal tilkynna til skrásetningar eign

fjelags í hlutabrjefum sjálfs sín, enda skal sú eign greind á sjerstökum lið í efnahagsreikningi þess.

Fjelagsstjórnin fer með atkvæði fyrir þá hluti, er í 2. málsgr. segir, nema öðruvísi sje um mælt í samþyktum fjelagsins.

29. gr.

Nú glatast bráðabirgðaskírteini eða hlutabrjef, og má þá fá það ógilt með dómi lögum samkvæmt.

Ef hlutabrjef eða bráðabirgðaskírteini skemmist, en þó verður eigi vilst um tölu skjalsins og efni, getur handhafi fengið nýtt brjef í staðinn á sinn kostnað, enda skili hann því, sem skemt var.

V. Kafli.

Um stjórn hlutafjelaga, hluthafafundi o. fl.

30. gr.

Hluthafafundur hefir æðsta vald í málefnum fjelags með þeim hætti, sem lög ákveða og samþyktir þess.

Halda skal reglulegan hluthafafund einu sinni ár hvert (ársfund). Þar að auki getur fjelagsstjórn boðað til hluthafafundar (aukafundar) hvenær sem henni þykir þess þörf. Ennfremur er stjórn skylt að boða til aukafundar, ef hluthafar, sem ráða yfir fimtungi hlutafjár, nema öðruvísi segi í samþyktum, krefjast þess skriflega og greina fundarefni. Nú hefir stjórn ekki boðað fund innan 14 daga eftir að henni barst krafan. og geta hluthafar þá sjálfir gert það.

Dagskrá skal jafnan greina í fundarboði.

Á ársfundi skal ávalt leggja fram endurskoðaða reikninga fjelags fyrir umliðið reikningsár og taka ákvörðun um þá. Þá skal og kjósa stjórn, 3 menn eða fleiri, og 2 eða fleiri endurskoðendur reikninga fjelagsins.

31. gr.

Hluthafafundir eru lögmætir, ef 3 hluthafar hið fæsta eða umboðsmenn þeirra sækja fund, nema samþyktir fjelags mæli öðruvísi.

Afl atkvæða ræður á hluthafafundum, nema öðruvísi sje kveðið á í samþyktum. Samþykki allra hluthafa þarf þó til þess:

a. Að skylda hluthafa til þess að leggja fram fje eða annað í fjelagsþarfir fram yfir skuldbindingar sínar.
b. Að skylda hluthafa til að þola lausn á hlutum sínum að einhverju leyti eða öllu, nema fjelagi sje slitið eða hlutafje löglega fært niður.
c. Að takmarka heimild manna til meðferðar á hlutum sínum.
d. Að ákveða, að áskrifendur hafi fyrirgert rjetti sínum til þess að fá hluti fyrir það að greiðsludráttur hefir orðið af þeirra hendi á nokkrum hluta þess, sem þeir hafa lofað.
e. Að breyta tilgangi fjelagsins að verulegu leyti.

f. Að breyta ákvæðum samþyktanna um atkvæðisrjett, um forrjettindi sem hlutum í fjelaginu fylgja eða hlutdeild manna í því eða jafnrjetti hluthafa sín á milli, enda sje slíkt eigi áskilið í stofnsamningi.

32. gr.

Engan má kjósa í stjórn hlutafjelags, nema hann eigi hlut í fjelaginu, sje lögráður, hafi óflekkað mannorð, sje fjár síns ráðandi og fullnægi lögmæltum skilyrðum til þess að reka í sínu nafni þá atvinnu, sem fjelagið rekur eða ætlar að reka, og til þess að mega eiga þær eignir, sem fjelagið á eða ætlar að eignast.

Fjelagsstjórn fer með málefni fjelagsins milli hluthafafunda. Hún ræður framkvæmdarstjóra einn eða fleiri, hefir umsjón með rekstri atvinnunnar, gerir reikningsskil og skuldbindur fjelagið, alt samkvæmt lögum og samþyktum fjelagsins.

33. gr.

Gera skal reikning yfir tekjur og gjöld hlutafjelags ár hvert og efnahagsreiknig svo tímanlega, að hann verði endurskoðaður áður en ársfundur er haldinn.

Hluthöfum má að eins úthluta þeim hreinágóða, sem eftir verður, þegar afskrifað hefir verið og lagt til hliðar svo mikið, sem í samþyktum fjelags greinir, og eftir að unninn er upp reikningshalli, er vera kann frá fyrra ári.

Ef fjelag á sjóð eða sjóði, ætlaða til að vinna upp tap, má nota þá til þess, enda þótt tekjuafgangur verði á reikningsárinu.

34. gr.

Endurskoðendur mega ekki vera í stjórn fjelagsins. Þeir skulu vera lögráðir, með óflekkað mannorð og fjár síns ráðandi. Þeim er skylt að sannprófa það, að reikningunum beri saman við bækur fjelagsins, enda eiga þeir aðgang að öllum bókum og skjölum fjelagsins, og er stjórn þess skylt að veita þeim allar upplýsingar, sem þeim eru nauðsynlegar til starfa síns.

35. gr.

Nú fellir ársfundur tillögu um að samþykkja reikninga, og getur hann þá þegar ákveðið, að ný endurskoðun skuli fram fara og hverir skuli framkvæma hana. Að þeirri endurskoðun lokinni skal boða til hluthafafundar af nýju, og skal hann taka ákvörðun um reikningana.

Aðalniðurstöðu reikninga ár hvert skal tilkynna til hlutafjelagaskrár og skrásetja.

36. gr.

Í samþyktum fjelags skal greina:

1. Nafn fjelags og heimili.
2. Tilgang þess.
3. Hlutafje og skifting þess í hluti, og, ef því er að skifta, um skyldu hluthafa til að þola lausn á hlutum, ákvæði um forrjettindahluti, hvort hluta-

brjef skuli hljóða á nafn og hvort hömlur sje lagðar á meðferð hluthafa á þeim.
4. Reikningagerð og skifting arðs.
5. Um stjórn fjelagsins.
6. Um framkvæmdarstjóra og skipun hans eða þeirra.
7. Um endurskoðendur.
8. Um tilkynningar til fjelaga, hluthafafundi, atkvæðisrjett hluthafa og fundarsköp.
9. Um fjelagsslit.
10. Hvernig samþyktum megi breyta.

37. gr.

Nú telur hluthafi ályktun hluthafafundar ólögmæta, og er honum þá rjett að krefjast þess, að hún verði ónýtt með dómi, en birt skal hann hafa dómstefnu fyrir stjórn fjelags innan 3 mánaða eftir að ályktun var gerð. Dómsúrslit skal stjórnin þegar tilkynna til skrásetningar hvort sem dómi hefir verið áfrýjað eða ekki.

Ákvæði 1. málsgr. um málshöfðunarfrest gildir ekki um ákvarðanir hluthafafundar samkvæmt 31. gr. 2. málsgr. a—f.

VI. Kafli.

Um fjelagsslit o. fl.

38. gr.

Slíta skal hlutafjelagi, ef hluthafar verða færri en 3, nema úr sje bætt innan 3 mánaða eftir að fjelagsstjórn fjekk vitneskju um þetta. Ef fjelagi er haldið áfram að þessum fresti liðnum, ábyrgjast þeir, er vísir vitendur um ástandið, gerðu saman samning fyrir hönd fjelags, allir fyrir einn og einn fyrir alla efndir hans, auk fjelagsins.

Jafnskjótt sem fjelagsstjórn kemst að raun um, að svo er ástatt, sem í 1. málsgr segir, ber henni að kveðja til hluthafafundar. Skal þá taka ákvörðun um fjelagsslit eða breytingar til að koma fjelaginu í löglegt horf. Ef eigi hefir verið úr bætt eða skilanefnd kosin á þeim tíma sem fyrir segir, eða fjelagsbú fengið skiftarjetti til meðferðar, skal stjórnin fá skiftarjetti fjelagsbúið í hendur til opinberra skifta.

Ákvæði greinar þessarar eiga þó ekki við, ef annað fjelag, eða önnur fjelög, sem lög þessi taka til, verður eigandi að öllum hlutabrjefum fjelagsins, en í gjalddaga eru þá þegar fallnar allar kröfur á hendur fjelagi, er rennur þannig saman við annað fjelag.

39. gr.

Hluthafafundur einn getur ákveðið fjelagsslit, nema fjelag megi ekki halda áfram eða bú þess sje tekið til gjaldþrotaskifta. Hluthafafundur getur annaðhvort afhent fjelagsbúið skiftarjetti til meðferðar eða kosið einn mann eða fleiri (skilanefnd) til þess að fara með mál fjelagsins meðan á fjelagsslit-

um stendur, og löggildir dómsmálaráðherra skilanefndarmenn. Skilanefnd kemur í stað stjórnar fjelagsins og hefir samskonar vald og skyldur, að því leyti sem við á, en sett getur hluthafafundur þá frá starfanum hvenær sem er. Meðan skilanefnd stjórnar fjelagi, gilda reglur laga þessara um hluthafafundi, reikningsskil og endurskoðun.

Skilanefnd skal jafnan fullum stöfum setja það orð með nöfnum sínum, er hún undirritar fyrir hönd fjelagsins.

40. gr.

Skilanefnd skal þegar gera efnahagsreikning fjelagsins, og reikningsskil síðan ár hvert, uns störfum hennar er lokið. Þó má efnahagsreikningur bíða, ef liðnir eru meira en 6 mánuðir af yfirstandandi reikningsári þegar hún tekur við, til loka þess reikningsárs.

41. gr.

Skilanefnd skal birta áskorun til skuldheimtumanna fjelagsins um að lýsa kröfum sínum fyrir henni, með sama hætti og sömu verkun sem í 22. gr. skiftalaga nr. 3, 12. apríl 1878, og 10. gr. 1. málsgr. og 13. gr. laga nr. 14, 20. okt. 1905, segir.

Um rjettindi skuldheimtumanna, og hluthafa, um eigandaskifti að hlutabrjefum og ábyrgð skilanefndar og hluthafa skal fara eftir 26. gr. 2—5. málsgr., eftir því, sem við á.

Þegar skuldir eru greiddar eða trygging sett og hluthafafundur hefir samþykt fullnaðarreikninga skilanefndar, má greiða hluthöfum það, sem skuldlaust kann að verða eftir.

Ágreining um skuldakröfur og um skiftingu fjelagseigna með hluthöfum má bera undir skiftarjett þann, er átt hefði að fara með bú fjelagsins, ef það hefði verið tekið til opinberra skifta.

Skilanefnd ber að afhenda bækur fjelagsins á Þjóðskjalasafnið, og skal geyma þær þar að minsta kosti 10 ár eftir að fjelagsslitum er lokið.

42. gr.

Hluthafafundur einn getur ákveðið að afsala öðru hlutafjelagi öllum eigum sínum eða sameinast því. Tilkynna skal ákvörðun um þetta til skrásetningar innan viku, og þegar ákvörðunin er framkvæmd, þá skal og tilkynna það lögum þessum samkvæmt. Að öðru leyti skal með fara samkvæmt 39—41. gr. svo sem við á.

43. gr.

Nú er ákveðið að minka hlutafje fjelags um meira en helming, og skal þá fara eftir fyrirmælum 39.—41. gr. eftir því sem við á.

44. gr.

Stjórn hlutafjelags er rjett og skylt að framselja bú þess til gjaldþrotaskifta með sama hætti sem einstakur maður getur gert eða skal gera það um bú sitt. Á henni hvíla samsvarandi skyldur til þess að veita skiftarjetti upplýs-

ingar um búið sem einstökum mönnum, enda liggur sama við, ef út af er brugðið.

Skiftarjettur skal tilkynna til skrásetningar upphaf og lok gjaldþrotaskifta.

VII. Kafli.

Um erlend hlutafjelög.

45. gr.

Hlutafjelög, sem heimili eiga erlendis og lögleg eru samkvæmt þarlandslögum, mega starfa hjer á landi undir samsvarandi skilyrðum sem annara ríkja þegnar eða menn heimilisfastir erlendis.

Þá starfar erlent hlutafjelag hjer, ef það hefir hjer skrifstofu eða atvinnustöð hvers kyns sem er, þar á meðal til þess að safna tilboðum (agentur).

46. gr.

Eigi má erlent hlutafjelag taka til starfa fyrr en það er skrásett hjer á landi þar sem bækistöð þess, sbr. 45. gr. 2. málsgr., er, og ef í fleiri lögsagnarumdæmum eru, þá í hverju þeirra áður en fjelagið hefur starf sitt þar. Um tilkynning til skrásetningar fer svo sem við á eftir 12. gr. 1. málsgr. 1.—4. og 6.—16. tölul. og 2. málsgr. c-lið. Tilkynningu skal ennfremur fylgja:

1. Vottorð þar um bærs embættismanns, staðfest af ræðismanni, um að fjelagið sje löglegt samkvæmt þarlandslögum og eigi þar heimilisfang.
2. Yfirlýsing frá stjórn fjelagsins, staðfest af notarius publicus, um að fjelagið undirgangist, að skifti þess hér fari eftir íslenskum lögum, að umboðsmaður þess hjer sje bær um að sættast á þau hjer og svara til sakar vegna þeirra skifta fyrir íslenskum dómstólum.
3. Einkaumboð handa manni, einum eða fleirum til þess að fara með málefni fjelagsins hjer á landi, og fullnægi umboðsmaður lögmæltum skilyrðum til þess að reka atvinnu fjelagsins hjer í sjálfs sin nafni.
4. Skilríki fyrir því, að fjelagið eigi hjer eignir eigi minna en 10 þúsund króna virði til tryggingar greiðslu þeirra skulda, er fjelagið kann að komast í vegna starfa sinna hjer, svo og skýrslu um hvernig verðmæti þeirra eigna er ákveðið, ef þær eru eigi í peningum.

47. gr.

Ef erlent fjelag byrjar störf hjer á landi án þess það sje löglega tilkynt til skrásetningar, ábyrgjast þeir, sem hjer koma fram fyrir þess hönd, einn fyrir alla og allir fyrir einn skuldir þær, sem hjer verða til vegna starfsins.

48. gr.

Umboðsmanni erlends fjelags ber að tilkynna til skrásetningar allar breytingar á einhverju því, sem skrásett hefir verið, sbr. 14. gr. Reikninga starfseminnar hjer, sbr. 33. gr., skal senda lögreglustjóra til skrásetningar 3 mánuðum eftir lok reikningsárs hvers.

49. gr.

Sá eða þeir, sem skuldbinda erlent fjelag hjer, skulu við undirskrift sína nefna hlutafjelagið fullu nafni og heimili þess. Og ef fjelag er undir forræði skilanefndar, þá skal þess einnig geta.

50. gr.

Nú sannar skuldheimtumaður með aðfarargerð, að erlent fjelag, sem starfar hjer á landi, á hjer eigi nægar eignir til þess að greiða kröfu hans, og skal þá afmá fjelagið úr hlutafjelagaskrám hjer, ef hann krefst þess, og auglýsa það þegar í Lögbirtingablaðinu, enda má eigi fyrr skrásetja fjelagið hjer aftur en skuldin er greidd eða samþykki skuldheimtumanns kemur til.

51. gr.

Ef erlent fjelag verður gjaldþrota, er umboðsmanni þess hjer skylt að tilkynna þetta þegar er hann veit um það til hluthafaskrár og skiftarjettar þar sem fjelagið starfar hjer. Ella bakar hann, eða þeir ef fleiri eru, sjer ábyrgð á skuldum, sem eftir það verða til vegna atvinnunnar hjer, samkvæmt 47. gr.

VIII. Kafli.

Ákvæði um refsingar o. fl.

52. gr.

Nú vanrækja stofnendur, stjórnendur, skilanefnd eða umboðsmenn erlendra hlutafjelaga að inna af hendi skylduverk sín samkvæmt lögum þessum, samþyktum fjelagsins eða ályktun hluthafafundar, og getur þá atvinnumálaráðherra boðið þeim, að viðlagðri ákveðinni dagsekt eða vikusekt, sem taka má lögtaki, að inna verkið af höndum. En rjett er þeim, sem sektaður er, að bera lögmæti skipunar ráðherra undir dómstóla innan mánaðar frá birtingu skipunar. Mál það má höfða á hendur ráðherra fyrir gestarjetti á varnarþingi fjelags, sbr. 18. gr. 2. málsgr. og 46. gr. 2. tölul.

53. gr.

Það varðar stofnendur, stjórnendur, skilanefndarmenn og umboðsmenn erlendra fjelaga hjer, sektum eða fangelsi, sbr. 26. gr. almennra hegningarlaga 25. júní 1869, enda sje verkið ekki svo vaxið, að þyngri refsing sje lögmælt, ef þeir:

1. Herma vísvitandi rangt eða villandi í boðsbrjefi, skýrslum, reikningum, auglýsingum eða yfirlýsingum til hluthafafundar eða annara forráðamanna fjelags eða í tilkynningu til hlutafjelagaskrár.
2. Brjóta vísvitandi ákvæði laga þessara um útgáfu hlutabrjefa eða bráðabirgðaskirteina, um greiðslu arðs eða endurgreiðslu hluta.

54. gr.

Það varðar sektum alt að 2000 kr., ef þeir er í 53. gr. segir:

1. Gerast sekir af stórfeldu gáleysi um brot þau, er í 53. gr. segir, eða
2. Herma vísvitandi rangt eða villandi, en án þess, að 53. gr. eða önnur lög taki þar til, í skjölum, viðskiftabrjefum, umburðarbrjefum eða tilkynningum um efnahag eða eignir fjelags þess, er þeir stýra eða fara með umboð þess, sbr. 46. gr. 3. tölul.

55. gr.

Sá, er vanrækir tilkynningar til hlutafjelagaskrár lögum þessum samkvæmt, skal sæta sektum alt að 1000 krónum.

56. gr.

Hluthafi, sem þyggur fje til þess að neyta ekki atkvæðisrjettar sins eða greiða atkvæði fjelaginu í óhag, sætir sektum, nema verkið sje svo vaxið, að þyngri refsing sje lögmælt.

57. gr.

Stjórnendur, skilanefndarmenn eða umboðsmenn erlendra fjelaga sæta sektum, ef þeir vanrækja verulega starf sitt í þarfir fjelagsins eða gera ráðstafanir gegn betri vitund fjelaginu í óhag, enda liggi eigi þyngri refsing við samkvæmt öðrum lögum.

58. gr.

Sektir samkvæmt lögum þessum renna í ríkissjóð.

Með mál út af brotum þeim, er í 53.—57. gr. segir, skal fara sem almenn lögreglumál.

59. gr.

Hlutafjelög, stofnuð áður lög þessi öðlast gildi, svo og erlend fjelög, er starfa hjer, skulu tilkynt til skrásetningar fyrir 1. júlí 1922. Í tilkynningu skal vera greinargerð samkvæmt 12. gr. 1. málsgr. 1.—4. og 6.—16. tölul. og 3. málsgr. og 13. gr., ef því er að skifta, og 46. gr. Svo skulu tilkynningu og fylgja skjöl þau, er í 12. gr. 2. málsgr. c og d getur, að því leyti sem við á.

Frá því er fjelag samkvæmt 1. málsgr. er skrásett, skal fara eftir fyrmælum 1., 2., 11. og 13.—58. gr. laga þessara eftir því, sem við á. Nú fullnægir stjórn fjelags ekki ákvæðum 32. gr. 1. málsgr. eða umboðsmaður fyrirmælum 46. gr. 3. tölul., og getur atvinnumálaráðherra veitt alt að 2 ára frest til þess að koma málinu í löglegt horf.

Nú er fjelag ekki tilkynt áður frestur sá, er í 1. málsgr. segir, er liðinn eða máli eigi komið í löglegt horf samkvæmt 2. málsgr. 2. málslið, og skal þá slíta fjelaginu eða stryka erlent félag út af hlutafjelagaskrám. Ef lögreglustjóri synjar skrásetningar eða ágreiningur er um hæfileika stjórnenda eða umboðsmanns, má bera málið undir atvinnumálaráðherra og dómstóla. Nú skýtur aðili ákvörðun lögreglustjóra til ráðherra eða dómstóla innan 2 mánaða eftir að hún varð honum kunn og ákvörðunin verður staðfest, og skal

þá eigi slíta fjelagi eða stryka það af skrá ef aðili bætir um það, er áfátt var, innan 4 mánaða frá dagsetning úrskurðar ráðherra eða uppsögu fullnaðardóms í málinu. Ef aðili vill eigi una úrskurði ráðherra, getur hann skotið málinu til dómstóla innan 2 mánaða frá dagsetningu úrskurða, og ef þar verður sama niðurstaða, fer um fjelagsslit og útstrykun af skrá sem áður segir.

Mál út af þeim atriðum, er hjer segir, skal höfða á hendur lögreglustjóra fyrir gestarjetti á varnarþingi fjelags eða starfstöðvar sbr. 46. gr.

Nú er fjelagi eigi slitið svo sem boðið er í þessari grein, og skal þá fara svo sem í 38. gr. 1. og 2. málsgr. 2. málslið og 47. gr. segir.

60. gr.

Gjöld fyrir störf þau, er lögreglustjórum eru falin í lögum þessum, renna í ríkissjóð, og eru þau sem hjer segir:

Fyrir að taka við og skrásetja tilkynningu um fjelag, sem eigi hefir verið skrásett áður, ... 30 kr.

Fyrir tilkynningu og skrásetningu útibús og starfstöðvar erlendra fjelaga greiðist ..... 20 —

Fyrir að taka við og skrásetja breytingar á eða viðauka við það, sem áður hefir verið skrásett ..... 15 —

Fyrir eftirrit úr hlutafjelagaskrá greiðist lögreglustjóra samkvæmt 10. gr. laga nr. 64, 14. nóv. 1917, 1. málsgr., og fyrir munnlegar skýrslur um einstakt hlutafjelag 2 kr.

Heimilt er öllum yfirvöldum að krefjast ókeypis eftirrits eða munnlegrar skýrslu um einstök atriði úr hlutafjelagaskrá.

61. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. jan. 1922.

Frá sama tíma eru úr gildi numin ákvæði laga nr. 42, 13. nóv. 1903, um tilkynningar og skrásetning hlutafjelaga þeirra, sem lög þessi taka til, svo og ákvæði 36. gr. sömu laga um gjöld fyrir skrásetningu o. fl. þessara fjelaga.

Athugasemdir um lagafrumvarp þetta.

Fjelög með samskonar skipulagi, sem nú er á hlutafjelögum, hafa fyrir löngu verið stofnuð. Fyrsta þesskyns félag telja menn Genuabankann (stofnsettur 1407). Á 17. öld er þó fyrst verulegur skriður kominn á þessar fjelagamyndanir. Eru þá mörg slík fjelög stofnuð í Englandi, Frakklandi, Hollandi og víðar. Þá er og farið að stofna hlutafjelög á Norðurlöndum. Í Danmörk er fyrsta fjelagið stofnað 1616 (Austur-Indíafélagið). Nú eru hlutafjelög orðin afaralgeng í öllum menningarlöndum svo sem kunnugt er, jafnvel svo algeng, að nú á dögum ráðast einstaklingar sjaldnast í fyrirtæki, sem mikils fjár þarf

til eða mikil áhætta fylgir, nema með því móti að stofna hlutafjelag og láta það annast fyrirtækið. Aðalkostur og aðalkjarni hlutafjelags-skipulagsins er, sem kunnugt er, sá, að menn leggja í fjelagsskapinn ákveðna fjárhæð og ábyrgjast ekki vegna þeirrar hluttöku skuldir fjelagsins framar en hlutur þeirra í því hrökkur til. Þeir eru með öðrum orðum lausir allra mála að því leyti, þegar þeir hafa efnt loforð sín um ákveðin fjárframlög (hluti) til fjelagsins. Þetta er auðvitað mjög mikill kostur frá sjónarmiði hluttakenda (hluthafa). Og frá sjónarmiði almennings má einnig telja það mikinn kost, því að fyrir þetta skipulag verður oft kleift að koma á fót þarflegum fyrirtækjum, einkum stórfyrirtækjum, sem illkleift og oft ókleift væri að fá einstaka menn til að ráðast í, ef þeir ættu að ábyrgjast skuldir fyrirtækisins með öllum eignum sínum. Ef eigi væri sú leið, að stofna hlutafjelög, mundi því oft eigi fást nægilegt fjármagn til stórfyrirtækja. Þá er það fje, sem lagt er til kaupa á hlutum í hlutafjelögum, hvergi nærri svo bundið sem það fje, er menn leggja í fjelag með nafngreindum manni eða mönnum, þar sem hver ber fulla skuldaábyrgð. Þá getur hver einstakur fjelagi ekki sett eða afhent með öðrum hætti sinn hluta í fyrirtækinu, nema hinn eða hinir samþykki. En hlutabrjef má selja og veðsetja, nema sjerstakt bann sje við því lagt. Sú sala skiftir eigi máli um tilvist fjelagsins.

Það er því einsætt, að hlutafjelög geta verið til stórgagns, beinlínis til mestu þjóðþrifa. Og fer því fjarri, að ástæða sje til þess að amast við þeirri fjelagsskipun, svo lengi sem einstaklingar þjóðfjelags hafa frumkvæðisrjett og starfrækslurjett til fyrirtækja í nafni sjálfra sín. En heimild þá, sem venjan og löggjöfin hefir helgað til þess að stofna hlutafjelög og starfa með þeim, hefir einatt verið notuð í öðru skyni en löglegt er, enda töluverð hætta á því, að það verði gert. Hafa stundum stórfeldir fjeglæfrar verið framdir í sambandi við hlutafjelög, menn bæði gintir til að leggja fram fje (»kaupa hluti«) í fjelög og kaupa hlutabrjef í fjelögum, sem þegar hafa verið stofnuð. Ennfremur er oft hætta á því, að menn sje fengnir til viðskifta við fjelagið á annan veg með villandi eða röngum skýrslum um hag þess. Það er því mjög mikils vert, að svo sje um hnútana búið af hálfu löggjafarvalds, að allir þeir, sem með einhverjum hætti skifta við slikt fjelag eða leggja fje í það o. s. frv., eigi þess kost, að kynna sjer með auðveldum hætti hag fjelagsins, að rjett sje sagt til um arðsemi af atvinnu þess, framkvæmanleik þess, sem fjelagið ætlar að fást við o. s. frv. Það er einkum hlutverk hlutafjelagalöggjafar að vernda almenning að þessu leyti. En vitanlega verður líka að taka hitt til greina, að gera mönnum eigi óþarfa óþægindi eða leggja óþarfar tálmanir í veg fyrir stofnun hlutafjelaga og starfsemi.

Hjer á landi hafa á síðasta mannsaldri verið stofnuð tiltölulega mjög mörg hlutafjelög, enda fjölgar þeim nú óðum, svo að segja daglega. En löggjöf landsins er mjög fátæk af ákvæðum um hlutafjelög. Þau eru stofnuð og þau starfa að mestu eftir þeim reglum, sem leiða má af almennum grundvallarreglum löggjafarinnar og eftir þeim fyrirmyndum sem þektar eru frá öðrum löndum. Löggjöfin íslenska geymir að eins reglur, tiltölulega nýjar, um firma og skrásetningu ýmsra tegunda hlutafjelaga, sbr. lög. nr. 42, 13. nóv. 1903, og fyrirmæli, dreifð hingað og þangað í lögum, þar sem ýmist eru fyrirmæli um einstakar tegundir hlutafjelaga, sbr. t. d. lög nr. 35, 27. sept. 1901, lög nr. 53,

30. nóv. 1914 og lög nr. 63, 69 og 70, 28. nóv. 1919, 1. gr. eða bygt er á tilvist og tilvistarrjetti þeirra, sbr. t. d. fjárl. 1920—1921 13. gr. C.

Nágrannaþjóðir vorar hafa bálkað (»kodificerað«) hlutafjelagslög sín. Svíar gerðu það 1895 og síðan 1910, Norðmenn 1910 og Danir 1917. Hafa þeir haft lög Þjóðverja um hlutafjelög að ýmsu til fyrirmyndar. Enn sem komið er, höfum vjer mest skifti við Norðurlandabúa, og þá fyrst og fremst Dani, enda er löggjöf vor öll líkust löggjöf Norðurlanda, sú er fjallar um viðskifti, svo sem víxillögin, tjekkalögin, viðskiftalögin o. fl. Því virðist hentast að laga hlutafjelagslög vor eftir lögum Norðurlanda, að því leyti sem íslenskir staðhættir eða önnur ákvæði í löggjöf vorri — eða ákvæðaskortur — varna þess ekki.

Neðri deild Alþingis samþykti 18. júlí 1914 tillögu til þingsályktunar um »*að skora á landssjórnina að undirbúa og leggja fyrir næsta Alþingi frumvarp til laga um hlutafjelög* . . .« Þetta hefir ekki orðið vegna ýmsra ástæðna fyrr en nú. En það virðist rjett að setja nú lög um hlutafjelög, og því er þetta frumvarp gert.

Að öðru leyti má vísa til athugasemda um einstaka kafla og einstakar greinar frumvarpsins.

Um I. kafla.

Það er ekki ástæða, fremur hjer en annarstaðar, til þess að láta ákvæði hlutafjelagslaganna taka til *allra* fjelaga, sem stofnuð eru og starfa með skipulagi hlutafjelaga. Þess vegna er nauðsyn á því að greina það, til hverra hlutafjelaga lögin skuli ná. Með líkum hætti sem annarstaðar er ætlast til þess, að lögin taki til allra hlutafjelaga, sem stofnuð eru og starfa í *gróðaskyni*, enda sje arði skift meðal fjelaga. Lögin eiga því ekki við hlutafjelög, sem hafa annað markmið, svo sem mannúðarstarfsemi og líknar, enda sje arði eigi, þótt einhver yrði, skift með fjelögum. Auðvitað getur það stundum orkað tvímælis, hvort slíkt fjelag eigi undir lögin, t. d. fjelag stofnað til þess að kaupa og halda skóla, en fjelagar eiga þó að fá sparisjóðsvöxtu af hlutum sínum, en aldrei meira.

Ennfremur eru ýms framleiðslufjelög og kaupfjelög undanþegin lögunum, eins og líka er annarstaðar gert og með líkum hætti. Framlög hvers til þessara fjelaga munu venjulega vera tiltölulega lítil og áhætta fjelaga því ekki mikil. Þegar slíkur fjelagsskapur hefir víðtækara starfsvið en að afla fjelögum sínum nauðsynja eða að koma nauðsynjum þeirra einna í verð, t. d. heldur sölubúð fyrir almenning eða kaupir af almenningi, þá hlítir hann þar á móti fyrirmælum hlutafjelagslaganna, svo og þegar arði er skift í hlutfalli við hluti í fjelaginu að einhverju leyti eða öllu. Enda er starfsemi fjelagsins þá orðin slík sem venjulegra verslunarhlutafjelaga eða annara atvinnuhlutafjelaga.

Eins og fyrr var getið, hafa gildandi lög einstök ákvæði að geyma um sjerstakar tegundir hlutafjelaga, og eru þau ákvæði látin haldast. En að því leyti sem sjerákvæði þessi ná ekki til, þá gilda einnig fyrirmæli hlutafjelagslaganna um þau fjelög. Því haldast fyrirmæli laga nr. 35, 27. sept. 1901, 2. og 3. gr., lög nr. 53, 30. nóv. 1914, lög nr. 44, 3. nóv. 1915, ef sparisjóður er hlutafjelag, lög nr. 63, 69 og 70, 28. nóv. 1919, 1. gr. 4. tölul. að því leyti sem þau

varða hlutafjelög. Sama er auðvitað um Íslandsbanka, lög nr. 66, 10. nóv. 1905, og vátryggingarfjelög, sbr. lög nr. 62, 22. nóv. 1913.

2. gr. á auðvitað ekki að merkja það, að hlutafjelögum, sem eigi hníga undir þessi lög, sje ekki jafnrjett og skylt að hafa orðið »hlutafjelag« eða skammstöfun þess í heiti sinu. Ákvæði greinarinnar merkir það eitt, að *önnur* fjelög megi ekki kalla sig hlutafjelög og að *öllum* hlutafjelögum sje skylt og rjett að nefna sig því nafni. Sbr. og firmal. 9. gr. 4. málsgr.

Um II. kafla.

Það er nýmæli í löggjöf vorri, að setja ákveðnar reglur um *stofnun* hlutafjelaga. Þau ákvæði eru í hlutafjelagalögum margra annara þjóða og miða til þess að tryggja hag þeirra, sem kynnu að vilja leggja fje í fjelagið, til þess að þeir viti eða geti átt skjótan kost á því, að hverju þeir eiga að ganga og að undirmál og prettir verði síður hafðir við þá.

Um 3. gr.

Hjer segir, hvað vera skuli í stofnsamningi hlutafjelags. Eru ákvæði þessarar greinar fyrst og fremst til tryggingar þeim, sem kynni að vilja gjörast hluthafar. Eru þau væntanlega sjálfsögð og auðskilin. Um 9. tölul. skal þess þó sjerstaklega getið, að það er eigi ótítt, að kaupsýslumenn eða aðrir atvinnurekendur mynda hlutafjelag með það fyrir augum að fjelagið skuli kaupa atvinnu hans, t. d. verslunarhús, lóðir, fyrirliggjandi vörubirgðir, útistandandi skuldir o. s. frv. Auk þess áskilur seljandi sjer oft framkvæmdastjórastöðu hjá fjelaginu. Þetta getur auðvitað oft verið fullkomlega rjettmætt. Eiganda hefir ef til vill skort rekstrarfje og hlutafjelagsstofnun er ef til vill greiðasti vegurinn til að afla þess. En stundum eru þessar ráðstafanir á ótryggum grundvelli gerðar. Fyrirtækið hefir ef til vill þegar reynst óarðvænlegt, eignir þess lítilsvirði, en þó sett óhæfilega hátt verð á þær, þegar selja á þær hinu nýja fjelagi, atvinnutæki ef til vill gömul orðin og úrelt o. s. frv. því er nauðsynlegt, að stofnsamningur haldi greinargjörð um þessi atriði.

Um 4. gr.

Stofnendur fjelags bera ábyrgð á ýmsu varðandi fyrstu gerð fjelagsins, einkum að rjett sje frá skýrt í skjölum þeim, sem í 3. gr. getur, sbr. 53. og 54. gr. Það skiftir miklu máli, að stofnendur sje skynsamir og heiðarlegir menn, en auðvitað er þess ekki kostur, að setja frekari skilyrði í því efni en gert er. Það þykir hentast, að gera þau skilyrði til stofnenda, að þeir mætti sjálfir reka þá atvinnu í sínu nafni, er fjelagið á að reka. Atvinnulöggjöf vor er enn í molum, svo að vera má, að þar verði bráðum sett lög. Verður þar ákveðið um skilyrði til hverskonar atvinnurekstrar. Og lagast þá ákvæði þessara laga um hæfileika stofnanda eftir þeim lögum, svo sem þeir gera það nú eftir þeim, sem nú er farið eftir.

Um 5. gr.

Það hefir ekki þótt ástæða til þess að takmarka heimild manna til þess að stofna hlutafjelög án almenns útboðs hlutafjárins (»Simultan»-stofnun).

Það er meira að segja ekki útilokað, að stofnendur leggi alt hlutafjeð fram. Og eru þeir þá auðvitað sjálfráðir, hvernig þeir skipa fjelaginu innan ófrávikjanlegra fyrirmæla laganna. Svo má vera, að stofnendur fái það, er á vantar, hjá einstökum mönnum, án almenns útboðs. Og þá geta þeir stofnað fjelagið þegar þeim sýnist.

Um 6. gr.

Það er auðvitað, að stofnendum sje skylt að gangast fyrir fundarhaldi með þeim, er lofað hafa fjárframlögum til fjelagsins. Slíkan fund á að halda sem fyrst eftir að fje er fengið samkvæmt 5. gr. En ef alment útboð er haft á hlutafje, þá geta stofnendur ekki alt af haldið slíkan fund, því að vera má, að þeir hafi ekki fengið neina til að leggja fram fje áður en útboðið (boðsbrjefið) var birt. Og þó að svo hafi verið, þá er eigi sjálfsagt, að heppilegt sje að setja þegar samþyktir fjelags eða kjósa stjórn. Það er því lagt á vald stofnenda (og hluthafa, sem þegar kunna að vera fengnir) hvort samþyktir, skuli settar og stjórnarkosning látin fram fara áður en útboð er birt, sbr. 7. gr. 2. tölul. og 9. gr. Það mætti búast við því, að þeir, sem síðar vildu skrifa sig fyrir hlutum, kynni að þykja sjer misboðið með því, ef samþyktir fjelags væri settar og stjórn skipuð án þess að þeir hefði fengið kost á að eiga atkvæði þar um.

Af því að stofnsamningur hefir að geyma þann grundvöll, sem loforð manna um fjárframlög eru bygð á, þá leiðir af því, aðenginn verður bundinn við breytingar á honum, nema hann samþykki það, eða sleginn hafi verið varnagli í stofnsamningi sjálfum í þá átt.

Um 7.—9. gr.

Þegar alment hlutafjárútboð er haft, virðist ástæða til að takmarka nokkuð tíma þann, er nota má til fjársöfnunar. Ef eigi fæst það fje, sem lægst er tiltekið í boðsbrjefi áður frestur er liðinn, er það væntanlega vottur þess, að menn hafa eigi trú á fyrirtækinu. Vitanlega er ekki fyrir það girt, að menn reyni fjelagsstofnun í sama skyni síðar. Hinsvegar má það, ef lágmarksupphæðin fæst, telja vott um, að áhugi sje sæmilegur á fyrirtækinu, og því virðist vel fallið að fjársöfnun megi halda áfram, ef svo er. Það er samkvæmt almennum reglum, að menn losni við loforð sin, ef eigi fæst nægilegt fje og eigi því afturkræft það, er þeir kynni að hafa greitt af því, sem þeir hafa lofað. Tímamörkin eru væntanlega nægilega rúm og stórum rýmri en í lögum sumra annara þjóða, því að hjer eru samgöngur strjálli og strjálbygðara, svo að söfnun hlýtur að ganga tregar, ef öllum almenningi á að veita kost á að taka þátt í fjelagsskapnum.

Þeir, sem lofað hafa fjárframlögum, hafa óbeinlínis samþykt að stofna fjelagið. En vera má, að nýjar upplýsingar komi eða ástæður breytist, sem gera óliklegt eða ómögulegt, að fjelagsskapurinn blessist. Þess vegna er sett ákvæðið um það, að fundarmenn, sem ráða yfir helmingi hlutafjár eða meira, geti felt tillögu um fullnaðarstofnun fjelags.

Um III. kafla.

Í öðrum löndum eru víða hafðar sjerstakar hlutafjelagaskrár, aðgreindar

firmaskrám, þar sem skráð eru öll hlutafjelög, sem hlutafjelagalögin taka til, ikt og aðalskipaskráin. Það hefir ekki enn sem komið er þótt næg ástæða til slíkrar skipunar hjer, enda hægur nærri að breyta svo til, ef þörf reynist. Það mun oft verða hægra mönnum að afla sjer upplýsingar um fjelag, ef þær eru til á skrá í lögsagnarumdæmi, þar sem fjelag er eða útibú þess. Hinsvegar verður trauðla unt að nota núverandi firmaskrár, því að tilhögun þeirra mun ekki henta hlutafjelögum, því að stórum fleiri skýrslna verður krafist af þeim en nú er gert, sbr. 12. gr. sbr. við lög nr. 42, 13. nóv. 1903, 19. gr.

Um 10. gr.

Aðalbreytingar frá því, sem nú er, eru þessar samkvæmt þessari gr.:

1. *Að* fjelagið má ekki taka til starfa fyrr en það hefir fullnægt ákveðnum skilyrðum, og
2. *Að* tilkynningarskyldan hvílir á *öllum* hlutafjelögum, sem lögin taka til, sbr. 1. gr. Nú hvílir þessi skylda að eins á hlutafjelögum, sem reka verslun og nokkur önnur störf, sbr. lög nr. 42, 13. nóv. 1903, 35. gr.

Ákvæði greinar þessarar (10. gr.) stefna auðvitað í þá átt, að tryggja hag allra þeirra, er skifta við félagið (ɔ: að þeir geti leitað sjer upplýsinga um það sem fyrst eftir að það er stofnað) og til þess að knýja stjórn félagsins til þess að vanrækja ekki tilkynningarskylduna, sbr. hjer við 52. og 55. gr.

Um 11.—13. gr.

Um 11. gr. vísast til inngangs um þenna kafla. Upphafsákvæði 12. gr. er til þess að fult samræmi fáist í tilkynningum til hlutafélagaskrár. Eins og getið hefir verið, eru heimtaðar skýrslur um fleiri atriði en í 19. gr. firmalaganna er krafist um hlutafélög, og er það gert til þess að tryggja hag viðskiftamanna fjelagsins.

13. gr. svarar til ákvæðis 16. gr. firmalaganna um útibú. Breytingin er sú, að ávalt skal auglýsa tilkynningu um útibú og að nánar er skipað fyrir um það, hvernig tilkynning þess skal vera.

Um 14. gr.

Svarar til 21. gr. firmalaganna 1. og 3. málsgr., sbr. og 2. málsgr. Með því að samþyktir fjelags eiga að fylgja upphaflegri tilkynningu, þá á breytingin sjálf á samþyktum einnig að fylgja tilkynningu um breyting á þeim.

Um 15. gr.

Svarar til firmalaganna 2. gr. 1. málsgr. og 3. gr. sömu laga.

Um 16. gr.

Svarar til 6. gr. firmalaganna. Nýmæli er um frestinn til málshöfðunar. Það þykir eigi rjett, að hlutafjelagið geti ótímabundið átt ónýtingu skrásetningar vofandi yfir sér.

Um 17. gr.

Svarar til 4. gr. firmalaganna.

Um 18.—19. gr.

Sbr. firmalögin 7., 9.—13. gr. og 34. gr. Sbr. og 2. gr. frumvarps þessa.

Um IV. kafla.

Í þessum kafla eru ýms nýmæli, sem miða til þess að tryggja bæði hluthafa og lánardrotna hlutafélaga. Verður gerð grein fyrir þeim í sambandi við hverja einstaka grein.

Um 20. gr.

Það er auðvitað ekki nýmæli, að sá sje skyldur til að efna loforð sitt, sem hefir heitið að kaupa hluti í fjelagi. Samkvæmt almennum reglum um loforð og samninga er það skylt, og skyldan fellur jafnframt niður eftir reglunum um rangar eða brostnar forsendur o. s. frv. Þær reglur halda vitanlega gildi sínu hjer eftir í þessu efni, sbr. 8. gr. 2. málsgr. og 9. gr. 1. málsgr. Reglan um vexti er nýmæli, en virðist nokkurn veginn sjálfsögð. Það verður væntanlega að telja samkvæmt núgildandi reglum, að stofnendur eða stjórn geti sótt mann til greiðslu lofaðs hlutafjár, en varnarþingsákvæðið og málsmeðferð fyrir gestarjetti er nýmæli. Og sama er um ákvæði 2. málsgr. Er hvorttveggja til hægðarauka fyrir sækjanda. Virðast ákvæði þessi hentug.

Um 21. gr.

Bráðabirgðaskírteini fyrir greiddu hlutafje þarf venjulega að gefa út, eins og nú er, og ávalt eftir lögunum, sbr. 22. gr., ýmist fyrir allri upphæðinni, sem lofuð er, eða hluta hennar. Það hefir ekki þótt næg ástæða til þess að takmarka framsalsheimild bráðbirgðaskírteina. Ef hlutur er allur greiddur, þá getur framsal sýnilega ekki að ógagni komið. Og þótt svo sje ekki, tekur framsalshafi ekki meiri rjett en framseljandi, því að í skírteini stendur þá, hvað ógreitt er og hver rjettindi fylgi skírteini að öðru leyti. Framseljandi ábyrgist fjelaginu eftir sem áður það, sem ógreitt er af lofuðu hlutafje hans samkvæmt reglunum um delegatio debiti. Að öðru þykir ekki þurfa skýringar.

Um 22. gr.

Það mun alment vera venja að gefa ekki út hlutabrjef fyrr en hlutir eru að fullu greiddir, enda virðist ekki ástæða til þess að maður fái öll hluthafarjettindi til frambúðar fyrr en hann hefir efnt loforð sitt. Það, sem nefna skal í hlutabrjefi, er alt til tryggingar því, að hlutabrjef geti ekki gengið kaupum og sölum án þess að kaupandi viti eða geti fljótlega fengið vitneskju um það helsta, er máli skiftir í því sambandi.

Um 23. gr.

Víðast mun venja að halda hluthafaskrá, og leggur ákvæðið því raunverulega ekki nýjar skyldur á herðar stjórninni.

Um 24. og 25. gr.

Aukning hlutafjár fer, að breyttu breytanda, með sama hætti sem upp-

hafleg hlutafjársöfnun. Það er einsætt, að stjórn fjelags á ekki að hafa vald til þess að auka hlutafje, nema hún hafi til þess heimild hluthafafundar. Ráðstöfun í þá átt fer framar en heimild stjórnarinnar á að ná, og varðar hagsmuni hluthafa meira en venjulegar framkvæmdir fjelagsins. Þar á móti getur hagur lánardrottna fjelags ekki versnað, heldur þvert á móti, ef hlutafje er aukið.

Um 26. og 27. gr.

Hlutafje má minka með því að »afskrifa« það, færa það niður, til þess að borga með skuldir fjelags. Sú minkun fellur ekki undir 26. gr. Fjelagseignin minkar ekki við það. Sama er um það, þótt eignir fjelags, sem fegnar eru fyrir hlutafje, sje seldar eða færðar niður úr bókskráðu verði. Skilyrðið er það, að fjelagseignin minki raunverulega vegna hlutafjárminkunar, hvort sem það er með þeim hætti, að hluthöfum er greiddur hluti eða hlutir þeirra, eða þeir eru leystir undan skyldu til að greiða nafnverð eða ákveðið verð þeirra annað í fjelagið. Oft getur minkun hlutafjár með þeim hætti, sem í 26. gr. segir, verið svo smáfeld, að litlu máli skifti, einkum ef fjelagið er fjárhagslega vel statt. Og þá er eigi ástæða til að hafa sömu meðferð á sem um fjelagsslit. Og getur þá verið ástæða til að veita undanþágu, sbr. 2. málsgr. En mundangshófið er mjótt. Hjer er minkun um helming eða minna látin fara eftir 26. gr., en meiri minkun eftir sömu reglum sem fjelagsslit. Má auðvitað um það deila, hvar takmörkin eigi að vera.

Auglýsing samkvæmt 1. málsgr. er ekki »præklusiv«, en þó eru settar, að því er ætla má, nægilega tryggar reglur fyrir lánardrottna fjelagsins, sbr. og síðustu málsgr. og 53. gr. 2. tölul.

Gagnvart hluthöfum, sem þola verða lausn á hlutum sínum að einhverju leyti eða öllu, þarf og tryggingaákvæði, og eru þau í 3. málsgr. Hinsvegar er ófallið, að hlutabrjef, sem eigi er framvísað, geti framvegis gengið kaupum og sölum, eins og ekkert hefði í skorist. Hluthafarjettindin, sem fylgdu því upphafiega, minka því. Eftir verður rjettur til að taka við upphæð þeirri, sem rjettilega á að greiða og ef til vill krafa til þess að fá nýtt hlutabrjef. Þar á móti fellur burt rjettur til að sitja hluthafafund vera í stjórn o. s. frv., er brjefi fylgdi áður en það var ógilt.

Um skyldu hluthafa til að greiða samkvæmt 5. málsgr. má geta þess, að fjelagið þarf eigi að gera gjaldþrota til þess að neyta þess rjettar. Skuldheimtumaður, sem eigi hefir fengið tilkynta skuld greidda eða trygða getur því haldið sjer til hluthafa, sem hefir fengið löglaust greiddan hlut sinn o. s. frv., að því leyti sem greiðslu þeirri nemur. Varnarþingsákvæðin eru samræm öðrum ákvæðum frumvarpsins, sbr. 20. gr. sbr. og 93. gr. skiftal. nr. 3, 12. april 1878.

Um 28. gr.

Það mundi geta komið fyrir litið að banna hlutafjelögum að minka hlutafje sitt, nema lánardrottnum sje trygð greiðsla, ef ótakmörkuð heimild væri til að taka hlutabrjef að veði eða kaupa hlutabrjef. Því er nú í sumum hlutafjelögum lagt blátt bann við því að hlutafjelag taki tryggingu í eða veiti lán út á hlutabrjef sjálfs sín, og mjög takmörkuð heimild til þess að eignast

þau. Ef fjelag lánar út á brjef sín og lánið er ekki greitt, þá getur svo farið, að fjelagið sitji með það og er það raunverulega sama sem að það leysi til sín brjefið. Hlutafjeð hefir minkað um þá fjárhæð, sem brjefið átti að tryggja, oft að minsta kosti, nema fjelagið selji brjefið aftur fyrir eigi lægra verð. Alveg sama er um kaup fjelags á hlutabrjefum sjálfs sín. Auk þessa er reynsla fyrir því, að fjelög hafa notað heimild sína til þess að kaupa og lána út á hlutabrjef sín til þess að halda þeim í óeðlilega háu verði og láta líta svo út, sem mikil eftirspurn væri eftir þeim. Hafa þá miðlar auðvitað verið notaðir til milligöngu.

Hins vegar getur staðið svo á, að hentugt sje, að fjelag geti eignast hlutabrjef sjálfs sín, t. d. orðið að kaupa það á nauðungaruppboði heldur en að fá alls ekkert upp í skuld sína. Og þess vegna hafa hlutafjelög ákvæði, sem heimila fjelögunum í smáum stýl að kaupa eða eignast hlutabrjef sjálfra sín.

Um 29. gr.

Virðist ekki þurfa að skýra.

Um V. kafla.

Hjer er safnað aðaldráttum um stjórn, hluthafafundi, endurskoðendur og samþyktir hlutafjelaganna. Er sjálfsagt, að fjelög hafi svo mikið sjálfræði um þessi atriði, sem samrímanlegt er grundvallarreglum löggjafarinnar og ófrávíkjanlegum ákvæðum laganna. Og er því víða svo, að heimilað er að ákveða í samþyktum, en greint í lögunum að svo eða svo skuli fara, ef ekki segi öðruvísi í þeim (samþyktunum). Þó verða hjer að vera nokkur skilyrðislaust bindandi ákvæði, til tryggingar bæði hluthöfum (minni hlutanum) og lánardrottnum fjelagsins, svo sem í 30. gr. 2.—4. málsgr., 31. gr. 2. málsgr., 32. gr. 1. málsgr., 33. gr., 34. og 36. gr.

Um 30. gr.

Virðist ekki þurfa að skýra.

Um 31. gr.

Öllum kemur saman um það, að hluthafi hver í fjelagi eigi ýms — ef svo mætti segja — grundvallarrjettindi, sem meiri hluti hluthafa getur ekki löglega skert, nema hluthafi samþykki beint eða óbeint. Þau atriði eru hjer talin í liðunum a—f., sbr. og 6. gr. Ótalið er að vísu það, að hluthafar vildi beinlínis endurgjaldslaust svifta mann hluthafarjettindum, en það felst sem hið meira í hinu minna í þessari grein, og auk þess kemur ákvæði stjórnarskrárinnar um eignhelgi hjer til greina o. fl.

Um 32. gr.

Ákvæðin um hæfileika stjórnenda eru samskonar sem fyrr segir um stofnendur, sbr. 4. gr. Að öðru virðist eigi þörf á skýringum.

Um 33. gr.

Er til þess að tryggja skuldheimtumenn. Með »reikningshalla« er ekki

átt við einstakt tap, er vera kann ógreitt, heldur það, ef alger halli hefir orðið á rekstri atvinnunnar eitthvert ár.

Um 34. og 35. gr.

Virðast ekki þurfa skýringar.

Um 36. gr.

Skylt er að hafa í samþyktum atriði þau, er hjer segir. Annað er hverju fjelagi i sjálfsvald sett.

Um 37. gr.

Er nýmæli, en liklega mundu dómstólar þó nú telja hluthafa slíkan rjett. Tímatakmark virðist alment nauðsynlegt af sömu ástæðu sem í aths. við 16. gr. segir. Undantekning er gerð um atriði þau, er í 31. gr. 2. málsgr. a—f. segir. Þar *vita* hluthafar og stjórn eða *eiga að vita*, að ályktun er ólögleg, og *geta* því ekki treyst því, að hún fái að standa.

Um VI. kafla.

Hvort sem fjelagi er slitið í orðsins venjulegu merkingu, hlutafje þess er minkað um meira en helming eða samruni þess við annað fjelag er ráðinn, þá skal með fara sem fjelagsslit. Af því leiðir það, að lánardrottnum fjelagsins á jafnan að greiða skuldir þeirra á hendur fjelaginu áður en hlutafje er greitt til hluthafa að einhverju leyti eða öllu eða áður en það er látið renna saman við fje annars hlutafjelags. Meðferð búsins öll, þegar skilanefnd fer með það, verður ekki ólik því, ef skiftaforstjórar fara með bú samkvæmt gildandi reglum. Því er eðlilegt, að stjórn fjelags standi ekki fyrir þessum framkvæmdum, heldur þar til kjörnir menn, sem er stungið uppá, að kallaðir verði skilanefnd, því að þeir eiga að gera skil (likvidera) á búi fjelagsins, eða skiftarjettur, ef hluthafafundur kýs það heldnr. Auðvitað stendur heimild til að láta taka bú fjelags til gjaldþrotaskifta framvegis, bæði til handa lánardrottnum og skilanefnd, eftir ákvæðum gjaldþrotalaganna.

Um 38. og 39. gr.

Það er auðvitað, að fjelagsstjórn á ekki að hafa heimild til að afráða fjelagsslit, nema þegar skylt er að slíta fjelagi, sbr. 38. gr. Það hefir verið um það rætt meðal fræðimanna, hversu margir hluthafar þyrfti að vera til þess að fjelagið megi löglega halda áfram tilvist sinni. Vera mun samkomulag um það, að eigi geti einn maður greint hluta eigna sinna frá hinum með þeirri verkun alment, að lánardrottnar hans geti einungis haldið sjer að þeim hluta, sem að er greindnr. En efamálið er, hvar nema eigi staðar. Er nóg, að tveir sje hluthafar eða þrír? Sbr. gömlu rómversku setninguna: Tres faciunt collegium. Þetta er vitanlega álitamál. Sum lög hafa 5, sum 3 o. s. frv. Það er vitanlega erfitt fyrir stjórn fjelags að sannreyna tölu hluthafa hverju sinni, einkum ef handhafa-hlutabrjef eru útgefin eða framsöl til handhafa eru leyfð í samþyktum. En reglan í 38. gr. nær ekki heldur lengra en það, að stjórnin bakar sjer skuldaábyrgð, ef hún fer ekki með málið svo sem fyrirskipað er,

og ef til vill refsingu samkv. 53. gr. Það væri skiljanlega líka mjög hart, ef *þegar í stað* ætti að slíta fjelagi, ef einn eða tveir væri orðnir eigendur allra hlutabrjefa þess, því að vel getur verið, að þeir viti ekki hvor um sig af því, að svo er komið. Þessvegna er rjett að veita þeim hæfilegan frest til að koma málinu í löglegt horf.

2. málsgr. 38. gr. á við það, ef hlutafjelag hefir eignast (keypt) hlutabrjef annars fjelags, án þess að hluthafafundur þar hafi ákveðið samruna (konfusion) fjelags síns við þetta fjelag. Hluthafar síðastnefnda fjelagsins eru þá orðnir eigendur hins, og það fjelag, sem keypt hefir hlutabrjefin, verður þá að svara til skulda hins. Og af því að veruleg breyting er á orðin, virðist rjett að veita lánardrottnum þess fjelags, sem saman við hitt rennur með þessum hætti, heimild til þess að heimta þegar skuldir sínar, því að ef samruni hefði verið ráðinn samkvæmt 42. gr., þá hefði rjettur þeirra verið trygður samkvæmt 39.—41. gr.

Um 40. gr.

Virðist ekki þurfa að skýra.

Um 41. gr.

Eins og fyrr var greint, er ætlast til þess, að meðferð skilanefndar verði svipuð og meðferð skiftaforstjóra á búum, sem þeim eru falin. Og því er stungið upp á því, að dómsmálaráðherra löggildi þá, eins og skiftaforstjóra. Og er honum þá í sjálfsvald sett, að löggilda þá eina, sem bæði hafa þekkingu og vilja til þess að leysa starfann sæmilega og löglega af hendi. Þegar fjelagsbú er tekið til fjelagsslita-meðferðar með þessum hætti, þá hefir það sömu þýðingu um lengingu fyrningarfrests og kröfulýsingu sem taka bús o. s. frv. til opinberra skifta. Ákvæði 26. gr. 2—5. málsgr. virðast einnig sjálfsögð hjer, bæði til tryggingar skuldheimtumönnum og hluthöfum.

Það er í samræmi við reglur þær, sem eftir er farið, þegar skiftaforstjórar fara með bú, að ágreining um kröfur og skiftin á eignum með hluthöfum megi bera undir skiftarjettinn. Þar á móti mundi varla henta að bera undir skiftarjettinn meðferð skilanefndar á búinu, sem eigi verður talin heyra til skiftanna, t. d. leigu á húsnæði, kaupi eða sölu á vörum, reikningagjörð o. s. frv.

Um 42. gr.

Hjer er átt við það, að samruni fjelaga verði *eftir fyrirframgerðri ákvörðun*, sbr. þar á móti 38. gr. og aths. við hana, þegar 42. gr. á við, verða *bæði* fjelögin, eða *öll* fjelögin, að sæta meðferð samkvæmt 39.—41. gr.

Um 43. gr.

Vísast til athugasemdar við 26. gr.

Um 44. gr.

Auk þess sem fela skal eða má skiftarjetti meðferð búsins samkvæmt 38. og 39. gr., eru hjer ákvæði um skyldu og heimild til þess að selja bú fram til gjaldþrotaskifta. Hluthafafundur getur auðvitað tekið ákvörðun um gjald-

þrotaframsal, en beiðnin skal koma frá stjórninni (eða skilanefnd), sem ber ábyrgð á því gagnvart skiftarjetti, að beiðnin sje lögleg, og að skiftarjettur fái þær upplýsingar, sem hann þarf og henni er unt og skylt að láta í tje.

Um VII. kafla.

Hvert það hlutafjelag, sem heimilisfang hefir erlendis, mun verða talið erlent. Ef hjer verða sett ákvæði um heimilisfang eða ríkisborgararjett á Íslandi sem skilyrði til atvinnurekstrar hjer, þá hlyti það einnig að taka til hlutafjelaga með einhverjum hætti, sennilega þannig, að samsvarandi skilyrði yrði gerð um heimilisfang fjelags og heimilisfang stjórnenda (og ef til vill ríkisborgararjett) sem sett yrði um einstaka menn, sbr. lög nr. 63, 69 og 70, 28. nóv. 1919 1. gr. 4. tölul., sbr. við 1. tölul. Ef útlendum fjelögum væri veitt ótakmörkuð heimild þess að hafa hjer útibú, þá væri ákvæði um heimilisfang atvinnurekanda hjer alveg ónýtt, því að þá mætti ávalt fara í kringum það með því að stofna erlent hlutafjelag og setja svo upp hjer svonefnt útibú frá því. En ef búsetuskilyrði til atvinnu hjer er ekki sett eða meðan það er ekki sett — getur það orðið, að erlent hlutafjelag setji hjer útibú, enda munu ýms slík útibú þegar vera hjer nú. Og koma þá fyrirmæli þessa kafla til greina.

Um 45. gr.

Þótt erlent fjelag sendi t. d. hingað farandsala eða »agent, án þess að hafa hjer fasta starfstöð (skrifstofu o. s. frv.), þá ætti þessi kafli ekki þar við. Sama um siglingar, án slíkrar skrifstofu. Þar að auki er þess getanda, að aldrei getur komið til mála að gera búsetu hjer eða ríkisborgararjett að skilyrði fyrir siglinga-heimild milli Íslands og annara landa. Þar á móti munu slík skilyrði vera sumstaðar sett til þess að mega annast svonefndar »strandferðir« (*ákveðnar* siglingar með ströndum fram), en þess verður þó liklega langt að bíða, að heimild til sliks verði takmörkuð hjer, að farið yrði að banna hverjum, sem vildi, að halda uppi strandferðum hjer við land.

Um 46.—49. gr.

Virðast ekki þurfa skýringar.

Um 50. og 51. gr.

Það sýnist sjálfsagt, að erlend hlutafjelög eigi ekki að halda starfsheimild sinni hjer, þegar sannað er, svo að annars væri nægilegt til að heimta gjaldþrotaskifti, sbr. lög nr. 7, 13. apr. 1894 2. gr., að fje brestur til greiðslu skulda sem til eru orðnar vegna atvinnu þeirra hjer. Til þess að heimild greinarinnar verði beitt, þarf »*aðfarargjörð*«, og er því löghald ekki nægilegt. Það þarf því dóm, sátt o. s. frv.

Auðvitað væri það ófært vegna lánardrottna hjer, ef útibú eða starfstöð mætti halda áfram störfum hjer, eftir að fjelagið er komið á höfuðið erlendis, og er ákvæði 51. gr. til að fyrirbyggja það.

Um VIII. kafla.

Í núgildandi löggjöf skortir als kostar fyrirmæli um vanrækslu og brot þeirra, er við stofnun og meðferð hlutafjelaga fást, nema að því leyti sem almenn hegningarlög kunna að taka til, aðallega kafli þeirra um svik (26. kap.). Það getur varla orðið hlutverk almennra hegningarlaga að telja upp öll þau brot, sem í þessu sambandi koma til greina, og í öðru lagi er þess ef til vill langt að bíða, að hegningarlögin verði endurskoðuð og ný sett. Þessvegna hefir þótt hlýða, að setja hjer ákvæði um refsingar fyrir brot stjórnenda o. fl. á lögum þessum.

Um 52. gr.

Er nýmæli, og svipar nokkuð til ákvæða í lögum um þvingunarvald æðri stjórnarvalda gagnvart lægri, sbr. t. d. lög nr. 43, 10. nóv. 1905, 68 gr. 2. málsgr. En fyrir því, að vafasamt getur verið um lögmæti skipunar, er svo ákveðið að hlutaðeigandi geti leitað til dómstólanna, og þó settur frestur, svo að málið bíði ekki lengur en þörf er á í óvissu.

Um 53. og 54. gr.

Til brota samkvæmt 53. gr. og 54. gr. er heimtaður *ásetningur*. Þar á móti þarf eigi að vera sá tilgangur, að *auðga* neinn með brotinu, enda mundi það þá venjulega verða refsivert samkvæmt ákvæðum hegningarlaganna: Sjálfsagt reynast takmörkin milli brota samkvæmt 53. gr. 1. tölul. og 54. gr. 2. tölul. oft óglögg, en þetta skiftir varla miklu máli í framkvæmd, því að refsingum er svo hagað, að sama refsitegund á við báða flokka að nokkru leyti.

Um 55. gr.

Svarar til 23. gr. firmalaganna nr. 42, 13. nóv. 1903, refsing fyrir vanrækslu á tilkynningaskyldunni. Brot þessi geta annars verið allmismunandi, t. d. alger vanræksla annarsvegar á tilkynningu, en hinsvegar gleymska á tilkynning um breytingu á einhverju tiltölulega litilsverðu atriði.

Um 56. og 57. gr.

Eru nýmæli. Slík fyrirmæli eru í sumum hlutafjelagslögum, t. d. í verslunarlögbók Þjóðverja 317. gr., um hluthafana, og ýms sjerstök ákvæði um stjórnendur o. s. frv. varðandi brot, sem hjer falla undir 57. gr. Hjer þarf eigi fremur en eftir 53. og 54. gr. auðgunartilgang, enda mundi brotið þá oft vera refsivert samkvæmt almennum hegningarlögum, sjerstaklega brotin samkvæmt 57. gr.

Um 58. gr.

Þarf eigi að skýra.

Um 59. gr.

Það þykir sjálfsagt, að hlutafjelög þau, sem til verða, þegar lög þessi komast í framkvæmd, hvort sem þau hafa verið skrásett samkvæmt lögum

nr. 42, 13. nóv. 1903, eða ekki og að svo miklu leyti sem þau teljast til hlutafjelaga samkvæmt 1. gr., verði sett á hlutafjelagaskrár og lagi sig að öllu leyti eftir lögum þessum, eftir því sem kostur er á. Lengri frestur en 6 mánuðir er að eins veittur, ef þörf þykir, en ella til að fullnægja skilyrðum 32. gr. 1. málsgr. og 46. gr. 3. tölul. um hæfileika stjórnenda og umboðsmanna erlendra hlutafjelaga. Ef t. d. fjelag, sem þá verður til, er lögin öðlast gildi, eykur hlutafje sitt, fer þar um eftir 25. gr. og um útgáfu hlutabrjefa eftir 22. gr. Hlutabrjefaskrá skal halda eftir 23. gr., fjelagið má ekki lána út á brjef sín eða kaupa þau framar en segir í 28. gr. o. s. frv. Sum ákvæðin geta vitanlega ekki átt við, eins og t. d. ákvæði laganna um stofnendur í tilkynningum eða refsifyrirmælunum.

Þá verður að vera eitthvert aðhald að stjórnendum um tilkynningar til hlutafjelagskráa, og umboðsmönnum. Fyrst og fremst eru refsiákvæðin í 55. gr., sbr. og 53. gr. 1. tölul. og 54. gr. 2. tölul. En þar að auki er, svo sem annarstaðar tíðkast sumstaðar, ákvæðið um að slita fjelagi og svifta útlent fjelag starfsheimild hjer. Ef tilkynning þykir ekki lögleg, þá er sjálfsagt að veita eldri fjelögum slíkan rjett sem hinum nýju samkvæmt 15. gr. Hjer þarf þó frest, svo að gömlu fjelögunum geti ekki haldist uppi óákveðinn tíma að starfa, enda þótt þau sje óskrásett. Og ákvæðin um frestina gilda vitanlega því að eins, að tilkynning, enda þótt gölluð sje, sje komin fyrir 1. júlí 1922.

Um 60. gr.

Svarar til ákvæða 36. gr. firmalaganna, en gjöldin eru hærri að krónutali, og þó síst hærri en verðfalli peninga nemur síðan firmalögin voru sett.

Um 61. gr.

Ef frumvarpið yrði samþykt á Alþingi 1921, þá virðist vel fallið, að lögin verði framkvæmd frá 1. jan. 1922, sbr. þó 59. gr. 1. málsgr.

Ákvæði firmalaganna um firmað standa, sbr. 18. gr. frv., svo og varnarþingsregla þeirra í 34. gr. Sjerákvæði um einstök hlutafjelög einnig, sjá 1. gr. 3. málsgr.